

NGHIÊN CỨU VỀ GIÁO DỤC ĐỊA LÍ TRONG CÁC KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỦA SINH VIÊN TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM - ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG

Nhận bài:

11 – 02 – 2020

Chấp nhận đăng:

25 – 03 – 2020

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Nguyễn Văn Thái

Tóm tắt: Mục đích của nghiên cứu này là mô tả và phân tích bức tranh khái quát các nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong các khóa luận tốt nghiệp của sinh viên Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng. Dữ liệu của nghiên cứu này bao gồm 91 khóa luận tốt nghiệp lĩnh vực giáo dục Địa lí của sinh viên ngành Cử nhân Sư phạm Địa lí được thực hiện từ khóa 2001-2005 đến khóa 2016-2020. Kết quả của nghiên cứu này nhấn mạnh sự đa dạng của các chủ đề nghiên cứu cũng như sự chú ý ngày càng tăng vào các nghiên cứu liên quan đến chiến lược giảng dạy và học tập trong khi hạn chế các nghiên cứu về ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học. Nghiên cứu này cũng chỉ ra rằng hầu hết các nghiên cứu về giáo dục Địa lí đã được thực hiện ở cấp trung học phổ thông và sử dụng chủ yếu phương pháp nghiên cứu hỗn hợp. Cũng dựa trên những phân tích và bàn luận đó, nghiên cứu này đã đưa ra các khuyến nghị đối với các vấn đề chính sách và thực hành nghiên cứu ở lĩnh vực này trong thời gian tới.

Từ khóa: Sinh viên; giáo dục Địa lí; khóa luận tốt nghiệp; Sư phạm Địa lí; Địa lí.

1. Giới thiệu

Nghiên cứu về giáo dục Địa lí là một trong ba lĩnh vực nghiên cứu (cùng với Địa lí tự nhiên và Địa lí kinh tế - xã hội) mà SV khoa Địa lí của Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng có thể lựa chọn để thực hiện khóa luận tốt nghiệp cuối khóa. Mặc dù vậy, đặc biệt hơn so với hai lĩnh vực nghiên cứu còn lại, nghiên cứu về giáo dục Địa lí mang bản chất của nghiên cứu khoa học giáo dục và vì thế, đây là lĩnh vực nghiên cứu đặc trưng của các sinh viên (SV) chuyên ngành Cử nhân Sư phạm vốn được đào tạo để trong tương lai trở thành giáo viên (GV) giảng dạy ở các trường phổ thông. Xét trong mối quan hệ với các học phần khác trong chương trình đào tạo, khóa luận tốt nghiệp là học phần tự chọn nhưng có vai trò rất quan trọng trong việc nối tiếp các học phần khác để phát triển các kỹ năng nghiên cứu cho SV ở mức thành thạo. Còn xét ở góc độ ý nghĩa nghề nghiệp, học phần này giúp các GV tương lai có năng lực nghiên cứu khoa học trong lĩnh vực giáo dục, gắn với quá trình

giảng dạy của mình, đề xuất các sáng kiến kinh nghiệm và có khả năng hướng dẫn HS nghiên cứu khoa học. Vì những lí do này, việc định hướng nâng cao chất lượng thực hiện các đề tài khóa luận tốt nghiệp của SV là rất quan trọng.

Với lịch sử đào tạo lâu dài, số lượng đề tài khóa luận thực hiện tại khoa Địa lí ngày càng nhiều. Cùng với sự gia tăng về số lượng theo thời gian là có thể dễ dàng hình dung được thì những vấn đề liên quan đến chất lượng của các nghiên cứu là điều chưa được tổng kết. Chất lượng của các khóa luận bị chi phối bởi rất nhiều yếu tố. Bên cạnh yếu tố cốt lõi là các kỹ năng nghiên cứu của SV và điều này liên quan đến quá trình đào tạo thì các yếu tố khác như vấn đề nghiên cứu, tính chất và điều kiện nghiên cứu cũng là những yếu tố quan trọng cần được quan tâm. Ở khía cạnh chiến lược đào tạo, chất lượng của các khóa luận tốt nghiệp còn thể hiện ở chỗ chúng đóng góp như thế nào vào việc giải quyết các vấn đề thực tiễn, vào cải tiến việc giảng dạy và học tập Địa lí ở các cấp học, bậc học trong thực tế.

Xuất phát từ quan điểm cho rằng những hiểu biết về các nghiên cứu trước đó sẽ hữu ích đối với việc phát

* Tác giả liên hệ

Nguyễn Văn Thái

Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng

Email: nvthai@ued.udn.vn

triển các nghiên cứu tiếp theo, nghiên cứu này hướng đến mô tả bức tranh khái quát các nghiên cứu về giáo dục Địa lí được thực hiện trong các khóa luận tốt nghiệp của Khoa Địa lí - Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng trong khoảng thời gian từ năm 2005 đến năm 2020. Bức tranh tổng thể này được mô tả và phân tích trên các khía cạnh số lượng đề tài đã thực hiện, đối tượng các nghiên cứu hướng đến, các chủ đề, hướng nghiên cứu và cuối cùng là các phương pháp nghiên cứu được sử dụng. Dựa trên các phát hiện về những khía cạnh này, các khuyến nghị cần thiết được đưa ra để góp phần định hướng cho các nghiên cứu tiếp theo một cách phù hợp.

2. Phương pháp nghiên cứu

2.1. Đối tượng và mẫu nghiên cứu

Đối tượng của nghiên cứu này là các khóa luận tốt nghiệp về lĩnh vực giáo dục Địa lí đã được bảo vệ thành công của SV khoa Địa lí - Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng trong khoảng thời gian từ 2005 đến 2020. Tổng cộng, có 91 khóa luận tốt nghiệp đã được thu thập trực tiếp từ thư viện của trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng hoặc thông qua các kênh khác như cơ sở dữ liệu truy cập mở trên Website và các dữ liệu được lưu trữ tại khoa Địa lí.

2.2. Phương pháp thu thập và phân tích dữ liệu

Nghiên cứu này là một nghiên cứu định tính và phân tích tài liệu là phương pháp quan trọng nhất, được sử dụng như một mô hình nghiên cứu. Bằng phương pháp này, các thông tin cần thiết được thu thập và phân tích trực tiếp dựa trên các khóa luận tốt nghiệp đã thu thập được của SV. Trong một số trường hợp cần thiết, khi không có hoặc có không đầy đủ các thông tin thu thập được qua nghiên cứu và phân tích trực tiếp khóa luận tốt nghiệp của SV thì việc phân tích các dữ liệu bên ngoài như hình ảnh, tài liệu liên quan được lưu trữ ở khoa Địa lí đã được sử dụng để lấp chỗ trống hoặc củng cố thêm các phân tích và đánh giá. Bên cạnh đó, phỏng vấn giáo viên hướng dẫn cũng được sử dụng như một phương pháp có tính chất hỗ trợ trong một vài trường hợp để làm rõ hơn về các ý tưởng, vấn đề được đề cập và thực hiện trong khóa luận tốt nghiệp của sinh viên.

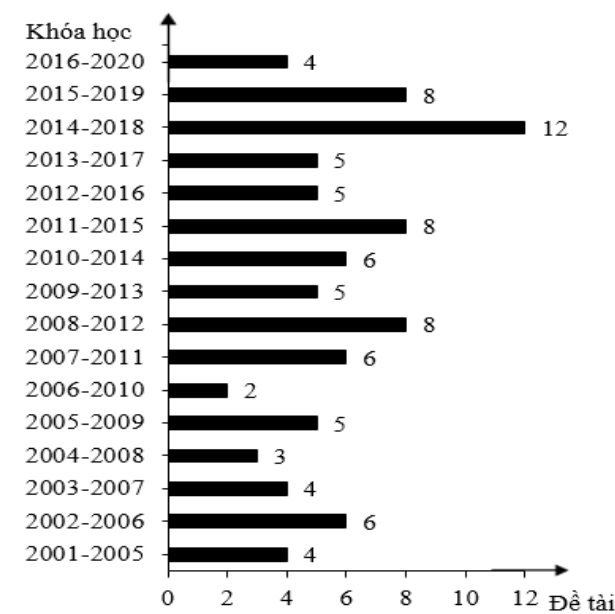
Dữ liệu thu thập được thông qua các phương pháp trên được tổng hợp thông qua một bảng thống kê cụ thể

gồm các thông tin cơ bản như tiêu đề, sinh viên thực hiện, giáo viên hướng dẫn, khóa học, chủ đề nghiên cứu, hướng nghiên cứu, nội dung nghiên cứu, phương pháp nghiên cứu,... Các dữ liệu sau đó được phân tích theo các tiêu chí nội dung để đưa ra các nhận xét, đánh giá. Để thực hiện các công việc trên, Excel đã được sử dụng để kết hợp dữ liệu và thực hiện các tính toán liên quan đến tần số, tỉ lệ. Excel cũng cung cấp các phương tiện để xây dựng các biểu đồ cần thiết thể hiện kết quả nghiên cứu.

3. Kết quả nghiên cứu và bàn luận

3.1. Số lượng khóa luận tốt nghiệp của sinh viên nghiên cứu về giáo dục Địa lí

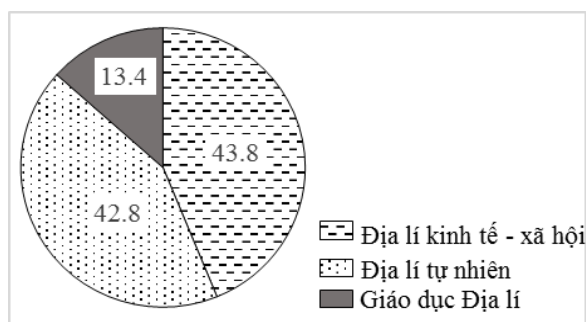
Kết quả tổng hợp dữ liệu cho thấy, có tổng cộng 91 đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí đã được thực hiện trong các khóa luận tốt nghiệp của SV 16 khóa học. Trung bình mỗi khóa học có 5,69 đề tài được thực hiện. Đây là tỉ lệ tương đối thấp so nếu so sánh nó với tổng số SV đã tốt nghiệp trong khoảng thời gian trên. Theo đó, trung bình khoảng 8.9 SV tốt nghiệp ra trường thì có 01 đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí được thực hiện. Số lượng các đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí giữa các khóa trong vòng 15 năm qua nhìn chung không có sự chênh lệch nhiều. Ngoại trừ khóa 2006-2010 có số lượng đề tài nghiên cứu ít nhất với 02 đề tài và khóa 2014-2018 có số lượng đề tài được thực hiện nhiều nhất với 12 đề tài là có sự chênh lệch lớn nhất. Các khóa học còn lại có số lượng đề tài được thực hiện dao động từ 03 đến 08 đề tài. Một điểm đáng chú ý khác là nếu chia số khóa học làm hai phần thì số lượng đề tài được thực hiện từ khóa tốt nghiệp năm 2012 trở lại đây có xu hướng nhiều hơn so với các khóa tốt nghiệp trước đó, mặc dù đó không phải là một sự chênh lệch lớn (Hình 1).

Hình 1. Số lượng khóa luận tốt nghiệp của sinh viên nghiên cứu về giáo dục Địa lí theo khóa học

Sự hạn chế về số lượng của các nghiên cứu về giáo dục Địa lí như đã phân tích một phần xuất phát từ những quy định trong chương trình đào tạo. Trong quy định của Chương trình, khóa luận tốt nghiệp là học phần tự chọn, được bố trí ở cuối khóa học theo kế hoạch đào tạo. Vì thế, trước đó SV thường cố gắng tích lũy số tín chỉ đủ điều kiện tốt nghiệp theo quy định thay vì làm khóa luận. Sự lựa chọn học các học phần tự chọn khác vẫn được SV xem là nhẹ nhàng hơn so với thực hiện một đề tài khóa luận tốt nghiệp, vốn đòi hỏi các kỹ năng phức tạp hơn cùng với vấn đề thời gian, mối quan hệ ở các trường phổ thông để điều tra thực trạng, thực nghiệm sư phạm. Bên cạnh đó, để thực hiện khóa luận tốt nghiệp, SV còn phải đảm bảo các yêu cầu về kết quả học tập các năm trước đó và vì thế, không phải SV nào cũng có đủ điều kiện để được làm khóa luận tốt nghiệp.

Ở một khía cạnh khác, số lượng các nghiên cứu về giáo dục Địa lí cũng ít hơn so sánh với các nghiên cứu về Địa lí kinh tế - xã hội và Địa lí tự nhiên. Trong giai đoạn 2005-2020, có tổng số 678 đề tài khóa luận tốt nghiệp liên quan đến Địa lí được SV thực hiện. Trong số đó, Địa lí kinh tế - xã hội có nhiều nghiên cứu nhất với 297 đề tài (43.8%). Tiếp đó là các nghiên cứu về Địa lí tự nhiên với 290 đề tài (42.8%). Trong khi đó, 91 đề tài khóa luận nghiên cứu về giáo dục Địa lí chỉ chiếm một tỉ lệ khiêm tốn là 13.4% (Hình 2).

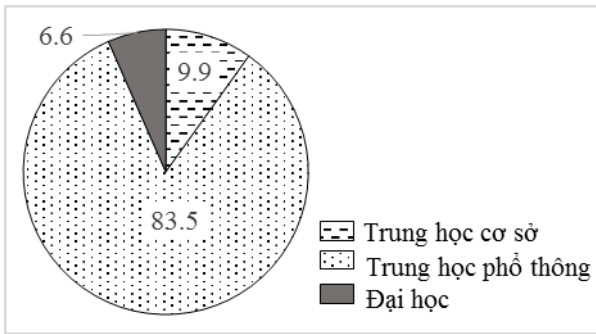

Hình 2. Tỉ lệ đề tài nghiên cứu về Địa lí phân theo các lĩnh vực, 2005-2020 (%)

Sự hạn chế số lượng của các đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí so với hai lĩnh vực nghiên cứu khác có thể giải thích là do các nghiên cứu theo hướng này chỉ được thực hiện bởi các SV ngành Cử nhân Sư phạm Địa lí, trong khi các đề tài nghiên cứu về Địa lí kinh tế - xã hội và Địa lí tự nhiên được thực hiện bởi SV tất cả các chuyên ngành Địa lí, bao gồm cả Địa lí du lịch và Địa lí tài nguyên môi trường (trước đây) vốn có số lượng SV đông hơn. Bên cạnh đó, trong một thời gian dài, số lượng cán bộ hướng dẫn về phương pháp giảng dạy ít hơn so với các chuyên ngành khác cũng là lí do dẫn đến số nghiên cứu trong lĩnh vực này hạn chế.

3.2. Nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong các khóa luận tốt nghiệp theo cấp và bậc học

Phân nhóm các nghiên cứu về giáo dục Địa lí theo cấp học hướng đến cho thấy sự chiếm ưu thế của các nghiên cứu áp dụng cho cấp học trung học phổ thông. Có 76/91 đề tài nghiên cứu các vấn đề liên quan đến giáo dục Địa lí được thực hiện hướng đến các lớp 10, lớp 11 và lớp 12, chiếm 83.5% tổng số đề tài. Ở chiều ngược lại, chỉ có 9 đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí hướng tới các lớp thuộc cấp trung học cơ sở (9.9%). Số lượng các nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong bậc Đại học còn ít hơn, chỉ chiếm 6.6% với tổng cộng 6 đề tài (Hình 3). Những sự chênh lệch này có thể giải thích dựa trên nhiều lí do, tuy nhiên yếu tố chi phối vẫn là trong một thời gian dài, mục tiêu đào tạo của khoa Địa lí chủ yếu hướng đến cung cấp nguồn nhân lực là giáo viên cho các trường trung học phổ thông. Vì thế, các nghiên cứu tập trung vào cấp học này như là một hệ quả của chương trình đào tạo và liên quan đến xu thế nghề nghiệp tương lai. Trong khi đó, thời gian gần đây mới có xu hướng SV tốt nghiệp về công tác nhiều hơn ở các trường trung học cơ sở.

Hình 3. Tỉ lệ đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí phân theo cấp học, 2005-2020 (%)

Đi sâu phân tích sự phân hóa các nghiên cứu hướng vào các lớp cụ thể cũng cho thấy sự khác biệt giữa nghiên cứu theo cấp học. Các vấn đề về giáo dục Địa lí lớp 11 được quan tâm nghiên cứu nhiều nhất với 25 đề tài (29%), trong khi chỉ có duy nhất 1 đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí lớp 6. Xét riêng trong từng cấp học phổ thông, các nghiên cứu thường có xu hướng tập trung nhiều hơn vào các lớp học giữa cấp, ít hơn ở các lớp đầu và cuối cấp học. Chẳng hạn, ở cấp trung học phổ thông, các nghiên cứu về giáo dục Địa lí lớp 11 có tỉ lệ cao hơn hẳn so với Địa lí lớp 10 và Địa lí lớp 12. Tương tự, ở cấp trung học cơ sở, mặc dù không có sự chênh lệch lớn nhưng vẫn có thể nhận thấy tỉ lệ các nghiên cứu về giáo dục Địa lí lớp 7 và Địa lí lớp 8 vẫn nhiều hơn so với các nghiên cứu về Địa lí lớp 6 và Địa lí lớp 9. Sự phân hóa các nghiên cứu được mô tả thông qua Bảng 1 dưới đây:

Bảng 1. Số lượng và tỉ lệ đề tài nghiên cứu về giáo dục Địa lí phân theo lớp, bậc học

Lớp/ cấp học	Số lượng	Tỉ lệ (%)
Lớp 6	1	1.10
Lớp 7	3	3.30
Lớp 8	3	3.30
Lớp 9	2	2.20
Lớp 10	25	27.47
Lớp 11	29	31.87
Lớp 12	17	18.68
THPT nói chung	5	5.49
Đại học	6	6.59
Tổng	91	100

Bên cạnh các lí do đã giải thích ở trên, có thể thấy, việc lựa chọn đối tượng nghiên cứu là lớp nào cũng bị chi phối bởi quá trình thực tập sư phạm của SV. Điều này thể hiện ở chỗ, trong quá trình thực tập sư phạm, SV chủ yếu được phân công về các trường trung học phổ thông nên việc lựa chọn thực hiện nghiên cứu ở các lớp thuộc cấp học này chiếm tỉ lệ đa số. Điều này cũng dễ hiểu bởi vì thời gian thực tập sư phạm và thời gian làm khóa luận tốt nghiệp thường trùng nhau nên việc lựa chọn như vậy sẽ thuận lợi cho công việc nghiên cứu hơn. Đặc biệt là khi các nghiên cứu về giáo dục Địa lí thường đòi hỏi phải có sự hợp tác của GV, HS phổ thông trong các nhiệm vụ như nghiên cứu thực trạng, thực nghiệm sư phạm. Đi sâu hơn về vấn đề này, quá trình thực tập sư phạm ở các trường phổ thông, SV thường không được phân công giảng dạy ở các lớp cuối cấp như lớp 9, lớp 12 nhằm hạn chế các xáo trộn đối với các lớp cuối cấp sắp thi tốt nghiệp. Đó là lí do giải thích cho số lượng các nghiên cứu cho các lớp cuối cấp ít hơn. Ở một khía cạnh khác, mức độ khó của kiến thức cũng chi phối sự lựa chọn các nghiên cứu của SV. Địa lí 6 và Địa lí 10 có nội dung kiến thức địa lí đại cương vốn là phần nội dung kiến thức tương đối khó. Vì thế nghiên cứu về phương pháp giáo dục đối với mảng kiến thức này là một thách thức không nhỏ đối với SV, đặc biệt là đối với SV thực tập đang hạn chế về kinh nghiệm giảng dạy. Điều này giải thích tại sao các nghiên cứu về giáo dục Địa lí của SV lại không tập trung nhiều ở các lớp đầu cấp học.

3.3. Các chủ đề và hướng nghiên cứu chính về giáo dục Địa lí trong các khóa luận tốt nghiệp

Phân nhóm các nghiên cứu theo các chủ đề và hướng nghiên cứu cho thấy xu thế, sự phân hóa của chúng. Các chủ đề và hướng nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong nghiên cứu này được tổng hợp và sắp xếp theo hướng giảm dần về số lượng và tỉ lệ nghiên cứu. Kết quả phân loại cho thấy, ở mức độ khái quát, các nghiên cứu về giáo dục Địa lí tập trung vào 5 chủ đề lớn bao gồm: (i) chiến lược giảng dạy và học tập, (ii) xây dựng phương tiện dạy học, (iii) ứng dụng công nghệ thông tin, (iv) tích hợp trong dạy học và (v) đánh giá trong dạy học. Như vậy, chúng bao phủ một phạm vi nghiên cứu rộng với hầu hết các chủ đề nghiên cứu cơ bản trong giáo dục Địa lí (Bảng 2). Đây là một tín hiệu tích cực, cho thấy sự quan tâm toàn diện đến tất cả các vấn đề nghiên cứu, qua đó góp phần giải quyết nhiều vấn đề liên quan đến giáo dục Địa lí ở các cấp học và bậc học.

Trong sự đa dạng đó, các nghiên cứu đã tập trung nhiều nhất vào chủ đề chiến lược giảng dạy và học tập. Chủ đề nghiên cứu này có tổng cộng 53 đề tài, chiếm hơn một nửa số nghiên cứu (58.2%). Các chủ đề khác có số lượng nghiên cứu thấp hơn, lần lượt là “xây dựng phương tiện dạy học” (12.1%), “ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học” (11%), “tích hợp trong dạy học” (9%) và “đánh giá trong dạy học” (8.8%). Địa lí địa phương có số lượng nghiên cứu ít nhất với duy nhất 1 đề tài, chỉ chiếm 1.1 % (Bảng 2).

Bảng 2. Các chủ đề và hướng nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong khóa luận tốt nghiệp của SV

Các chủ đề và hướng nghiên cứu	Số lượng	Tỉ lệ (%)
1. Chiến lược giảng dạy và học tập	53	58.2
- Sử dụng các phương pháp và kỹ thuật dạy học tích cực	18	19.8
- Rèn luyện kỹ năng cho người học	12	13.2
- Phát triển năng lực cho người học	12	13.2
- Sử dụng hiệu quả phương tiện dạy học	7	7.7
- Tổ chức hoạt động ngoại khóa	3	3.3
- Tổ chức dạy học địa lí địa phương	1	1.1
2. Xây dựng phương tiện dạy học	11	12.1
- Xây dựng sơ đồ tư duy	6	6.6
- Xây dựng bản đồ	3	3.3
- Xây dựng phiếu học tập	2	2.2
3. Ứng dụng công nghệ thông tin	10	11.0
- Sử dụng các phần mềm	6	6.6
- E-learning	3	3.3
- Webquest	1	1.1
4. Tích hợp trong dạy học	9	9.9
- Giáo dục BDKH và thiên tai	4	4.4
- Giáo dục môi trường, PTBV	2	2.2
- Giáo dục kỹ năng sống	1	1.1
- Giáo dục di sản	1	1.1
- Giáo dục biển đảo	1	1.1
5. Đánh giá trong dạy học	8	8.8
- Công cụ đánh giá	5	5.5
- Phương pháp đánh giá	3	3.3

Bảng 2 cũng cho thấy sự phân hóa số lượng nghiên cứu của các chủ đề. Điều này thể hiện thông qua các hướng nghiên cứu và cũng là một minh chứng cho thấy nội dung nghiên cứu đa dạng. Cụ thể:

Chủ đề nghiên cứu quan trọng nhất là chiến lược giảng dạy và học tập có 6 hướng nghiên cứu chính được sắp xếp theo số lượng nghiên cứu giảm dần bao gồm: (i) Nghiên cứu về sử dụng các phương pháp và kỹ thuật dạy học tích cực chú trọng cách thức vận dụng các phương pháp và kỹ thuật dạy học tích cực như dạy học dự án, giải quyết vấn đề, dạy học theo góc, dạy học theo hợp đồng, kỹ thuật khăn trải bàn, kỹ thuật động não, kỹ thuật tia chớp hoặc sự kết hợp giữa một số phương pháp và kỹ thuật này vào thực tế nhằm nâng cao hiệu quả dạy học; (ii) Nghiên cứu về rèn luyện kỹ năng cho người học nghiên cứu chiến lược việc phát triển một loạt các kỹ năng trong dạy học Địa lí, chúng bao gồm sử dụng bản đồ; sử dụng bảng số liệu thống kê; sử dụng Atlas; khai thác kênh hình trong SGK; vẽ các loại biểu đồ, lược đồ; kỹ năng sơ phạm;...; (iii) Nghiên cứu về phát triển năng lực cho người học tập trung vào chiến lược phát triển năng lực tự học cho HS, cùng với phát triển năng lực hợp tác, một vài năng lực chuyên biệt của môn Địa lí; (iv) Nghiên cứu về chiến lược để sử dụng hiệu quả các phương tiện dạy học quan tâm nhiều đến việc sử dụng hiệu quả tập bản đồ, các mô hình, mẫu vật cũng như một số phương tiện tự xây dựng của GV trong quá trình dạy học; (v) nghiên cứu về tổ chức các hoạt động ngoại khóa cho HS và (vi) là một tỉ lệ ít nghiên cứu về tổ chức dạy học Địa lí địa phương.

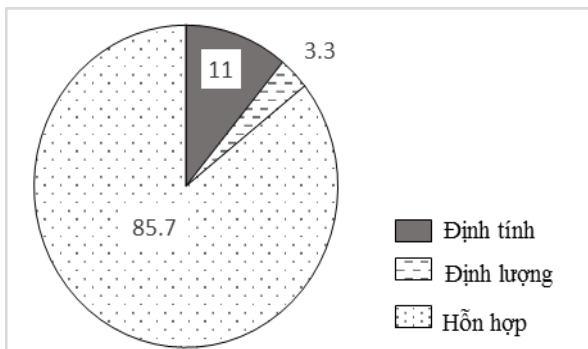
Các chủ đề khác có số lượng nghiên cứu ít hơn nhưng cũng có sự phân hóa. Chủ đề xây dựng phương tiện dạy học có các nghiên cứu tập trung vào ba hướng là xây dựng sơ đồ tư duy, xây dựng bản đồ và xây dựng các phiếu học tập. Đáng chú ý, các nghiên cứu về xây dựng bản đồ được nghiên cứu áp dụng cho bậc Đại học. Các nghiên cứu trong chủ đề ứng dụng công nghệ thông tin tập trung vào cách thức ứng dụng các phần mềm vào dạy học Địa lí. Chẳng hạn như sử dụng phần mềm Power Point để xây dựng bài giảng điện tử; sử dụng phần mềm Macromedia Flash để thiết kế các mô hình động; khai thác kiến thức từ phần mềm Encarta...; thiết kế bài giảng E-learning, xây dựng và sử dụng Webquest trong dạy học Địa lí. Chủ đề tích hợp trong dạy học có nội dung nghiên cứu khá đa dạng mặc dù số lượng

ngiên cứu không nhiều. Trong đó, giáo dục BDKH và thiên tai là nội dung được nghiên cứu nhiều nhất. Các nội dung còn lại về giáo dục môi trường, phát triển bền vững; giáo dục kĩ năng sống; giáo dục di sản và giáo dục biển đảo chỉ có một vài nghiên cứu. Các nội dung nghiên cứu về chủ đề đánh giá trong dạy học tập trung vào hai nội dung chính gồm xây dựng công cụ đánh giá (bài tập, rubric) và vận dụng các phương pháp đánh giá.

Đáng chú ý, các nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong khóa luận tốt nghiệp do SV thực hiện thường có tính chất lặp lại hoặc chuyển đổi, bất chước các ý tưởng trước đó hoặc của các trường khác. Điều này diễn ra trong một thời gian dài dẫn đến những hạn chế về giá trị khoa học, tính mới cũng như khả năng áp dụng vào thực tế dạy học Địa lí ở trường phổ thông.

3.4. Phương pháp nghiên cứu sử dụng trong các khóa luận tốt nghiệp về giáo dục Địa lí

Nghiên cứu này đã cố gắng phân tích tiêu đề và phần mô tả các phương pháp nghiên cứu trong các đề tài khóa luận tốt nghiệp của SV để sắp xếp các nghiên cứu theo 3 nhóm bao gồm các nghiên cứu định lượng, các nghiên cứu định tính và các nghiên cứu hỗn hợp. Kết quả cho thấy, các nghiên cứu hỗn hợp là chủ yếu, các nghiên cứu sử dụng phương pháp đơn thuần là định lượng và định tính rất hiếm thấy (Hình 4).

Hình 4. Tỷ lệ các phương pháp nghiên cứu về giáo dục Địa lí được sử dụng trong các khóa luận tốt nghiệp (%)

Các nghiên cứu hỗn hợp thường sử dụng nhiều phương pháp nghiên cứu cùng lúc để giải quyết các nhiệm vụ đa dạng. Chẳng hạn, hầu hết các nghiên cứu theo hướng này đều liệt kê các phương pháp nghiên cứu được sử dụng tương tự nhau bao gồm khảo sát điều tra, phân tích tài liệu, phương pháp chuyên gia, thực nghiệm sư phạm, thống kê toán học. Và vì thế, rất khó để nhận thấy hoặc xác định phương pháp nghiên cứu nào là chủ

đạo. Trong khi đó, các nghiên cứu thuần túy là định tính thường sử dụng số lượng phương pháp nghiên cứu ít hơn. Nhóm này thường sử dụng các nghiên cứu trường hợp, mô tả thực trạng và sử dụng phương pháp điều tra là chủ yếu. Các nghiên cứu định lượng ít xuất hiện hơn và thường chỉ gắn với một vài nghiên cứu thử nghiệm các đề xuất mới liên quan đến cách thức vận dụng phương pháp hoặc kĩ thuật dạy học mới trong thực tế.

Sự chiếm ưu thế của các nghiên cứu hỗn hợp và việc sử dụng hệ thống phương pháp nghiên cứu đa dạng trong một nghiên cứu là dấu hiệu tích cực nhưng đó chỉ là sự thể hiện bên ngoài. Các phương pháp được liệt kê thường không được mô tả rõ ràng về bản chất, lí do vì sao chúng được sử dụng và cũng rất khó tìm thấy sự khớp nối giữa chúng trong nghiên cứu. Điều này một phần xuất phát từ việc tiếp cận lựa chọn những vấn đề lớn để nghiên cứu, từ đó đặt ra nhiều nhiệm vụ nghiên cứu và kéo theo việc sử dụng nhiều phương pháp để giải quyết chúng như một hệ quả. Việc lựa chọn những vấn đề nghiên cứu lớn trong bối cảnh thời gian, điều kiện nghiên cứu và năng lực nghiên cứu của SV hạn chế đã dẫn đến việc triển khai nghiên cứu thiếu thực chất, chưa giải quyết được bản chất vấn đề đặt ra theo chiều sâu.

4. Kết luận và khuyến nghị

4.1. Kết luận

Các phân tích cho thấy nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong các khóa luận tốt nghiệp của SV Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng giai đoạn 2005-2020 có sự hạn chế về số lượng nhưng về nội dung lại bao trùm một phạm vi nghiên cứu rộng. Hạn chế về số lượng của các nghiên cứu về giáo dục Địa lí được phát hiện khi xem xét tỉ lệ đề tài nghiên cứu lĩnh vực này so với số lượng SV đã tốt nghiệp ngành học theo thời gian, và cả khi so sánh với số lượng các đề tài trong các lĩnh vực nghiên cứu khác của Địa lí. Phạm vi nghiên cứu rộng thể hiện ở đối tượng nghiên cứu bao phủ hầu hết khía cạnh quan trọng liên quan đến giáo dục Địa lí với 19 hướng nghiên cứu thuộc 5 nhóm chủ đề chính. Cũng trong sự đa dạng đó, nghiên cứu này nhận thấy sự tập trung đa số vào các vấn đề liên quan đến chiến lược giảng dạy và học tập Địa lí ở cấp trung học phổ thông, trong đó chiếm ưu thế là các nghiên cứu nhằm cải thiện việc giảng dạy và học tập Địa lí lớp 10 và Địa lí lớp 11. Điều này cũng đã được giải thích do bởi nhiều yếu tố, trong đó nhấn mạnh xu hướng SV thường chọn đề tài

nghiên cứu gắn với lớp học được phân công giảng dạy trong quá trình thực tập sư phạm để thuận lợi cho nghiên cứu.

Cùng với đó, nghiên cứu này cũng nhận thấy sự hạn chế về chất lượng của các nghiên cứu về giáo dục Địa lí trong các khóa luận tốt nghiệp của SV. Trong đa số các nghiên cứu, các nhiệm vụ đặt ra và phương pháp để giải quyết chúng chưa tương xứng và thiếu sự kết nối với nhau. Đáng chú ý, thực nghiệm sư phạm thường được sử dụng như một phương pháp chính trong hầu hết các nghiên cứu lại được thực hiện mang tính thủ tục, rập khuôn giữa các đề tài. Nhiều nghiên cứu cũng hướng đến giải quyết những nhiệm vụ lớn hơn so với điều kiện nghiên cứu và dẫn đến kết quả nghiên cứu không được mô tả một cách cụ thể, không rõ những đóng góp mới, khác biệt so với các nghiên cứu trước đó được thực hiện ở cấp độ cao và sâu hơn. Những điều này làm giảm độ tin cậy, từ đó ảnh hưởng đến khả năng vận dụng các kết quả nghiên cứu vào thực tiễn giảng dạy và học tập.

4.2. Khuyến nghị

1. Trong mối quan hệ với các học phần khác, khóa luận tốt nghiệp có ý nghĩa quan trọng đối với phát triển các kiến thức, kỹ năng đã học trước đó để hoàn thiện năng lực nghiên cứu của SV. Điều này liên quan trực tiếp đến sự phát triển nghề nghiệp trong tương lai của họ. Do đó, nếu không đánh giá SV qua nghiên cứu thì việc đảm bảo kết quả đầu ra về năng lực này theo quy định của chương trình đào tạo khó có thể thực hiện được và năng lực nghiên cứu của SV là điều rất đáng hoài nghi. Từ đó cho thấy, tỉ lệ SV thực hiện khóa luận tốt nghiệp thấp là một hạn chế lớn về mặt đào tạo. Nghiên cứu này cho rằng, số lượng các nghiên cứu trong lĩnh vực khoa học giáo dục trong thời gian tới có thể gia tăng nếu thực hiện một số biện pháp cụ thể dưới đây:

- Thực hiện định hướng nghiên cứu sớm cho SV trong quá trình giảng dạy các học phần. Đối với các nghiên cứu về giáo dục Địa lí, có thể cho SV làm quen sớm với nghiên cứu bắt đầu từ những học phần về phương pháp, đặc biệt là phương pháp nghiên cứu khoa học giáo dục. Điều này nhằm khơi gợi đam mê, giúp họ sớm nảy sinh ý tưởng, tập làm quen với nghiên cứu. Vì trên thực tế, SV có tâm lí e ngại nghiên cứu vì không hiểu rõ mình sẽ phải làm những gì và thường hình dung đây là một công việc rất khó khăn.

- Khoa cần chủ động phát triển các mối quan hệ hợp tác với các trường phổ thông trên địa bàn thành phố Đà Nẵng. Trong đó, cần chú trọng sự liên kết về chuyên môn để các cơ sở này tạo điều kiện cho SV thực hiện các đề tài nghiên cứu, đặc biệt là các nghiên cứu mô tả thực trạng và có thực nghiệm sư phạm. Ở chiều ngược lại, các nghiên cứu của SV cần được thực hiện một cách thiết thực để quay trở lại góp phần cải thiện, nâng cao chất lượng dạy và học Địa lí ở các trường này. Sự liên kết này nếu được thiết lập sẽ giúp giải quyết một khó khăn lớn, vốn là rào cản đối với bất cứ SV nào khi quyết định thực hiện nghiên cứu của mình.

- Trong tương lai, đối với nhiệm vụ phát triển chương trình đào tạo của Khoa, có thể xem xét đưa khóa luận tốt nghiệp vào nhóm các học phần bắt buộc thay vì tự chọn. Bởi trong khi kỹ năng giảng dạy được đánh giá thực tế thông qua thực tập sư phạm thì kỹ năng nghiên cứu khoa học chưa được đánh giá một cách cụ thể. Vì thế, việc bắt buộc thực hiện khóa luận tốt nghiệp đối với SV sẽ góp phần giải quyết “lỗ hổng” nói trên, đảm bảo tất cả các SV ra trường đều có năng lực nghiên cứu.

2. Cùng với các giải pháp để gia tăng số lượng nghiên cứu nói trên, việc triển khai các nghiên cứu trong thời gian tới cần chú trọng đến khâu định hướng nghiên cứu cho SV về chủ đề, nội dung nghiên cứu. Những điều đó sẽ góp phần nâng cao chất lượng của các nghiên cứu trong tương lai. Nghiên cứu này đưa ra một số khuyến nghị đối với các vấn đề liên quan dựa trên các kết quả nghiên cứu đã phân tích bao gồm:

- Số lượng hạn chế của các nghiên cứu ở cấp trung học cơ sở là một gợi ý tốt cho các nghiên cứu trong tương lai theo hướng phát triển các nghiên cứu trong lĩnh vực giáo dục Địa lí ở cấp học này. Chúng không những mở ra khả năng lựa chọn đề tài một cách rộng mở hơn mà còn góp phần giải quyết những nhu cầu thực tiễn đặt ra, góp phần nâng cao chất lượng dạy học Địa lí ở cấp học này. Điều đó càng có cơ sở khi trong giai đoạn hiện nay việc thực tập sư phạm được mở rộng sang các lớp cấp trung học cơ sở và SV tốt nghiệp ngành đào tạo đã mở rộng cơ hội nghề nghiệp sang giảng dạy ở các trường trung học cơ sở và trung học phổ thông.

- Tương tự, các đề tài về sau cũng cần dành sự quan tâm đến hướng nghiên cứu ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học Địa lí để “lấp chỗ trống” cho sự thiếu hụt của các nghiên cứu nhóm này. Trong bối cảnh công

nghe thông tin đang được ứng dụng một cách rộng rãi trong dạy học thì đây là một hướng nghiên cứu rộng mở và có tính thiết thực. Một số gợi ý cho các nghiên cứu theo hướng này bao gồm nghiên cứu thực trạng, cách thức, hiệu quả của việc ứng dụng GIS, Google Earth, các trò chơi trong dạy học Địa lí; nghiên cứu tác động của sử dụng tranh ảnh, Video trực tuyến, các phương tiện truyền thông xã hội như Blogs, diễn đàn, các trang mạng xã hội đối với dạy học Địa lí. Cùng với đó, cần phát triển các nghiên cứu về mô tả đặc điểm của sách giáo khoa, các bài học cụ thể, phát hiện những vấn đề hạn chế hoặc cách thức để dạy các bài, chủ đề trong sách giáo khoa Địa lí có hiệu quả.

- Một vấn đề khác liên quan đến mục đích nghiên cứu trong các khóa luận tốt nghiệp của SV là sự hạn chế về số lượng các nghiên cứu hướng đến HS, đặc biệt là nghiên cứu phản ứng của HS khi GV thay đổi phương pháp dạy học. Thay vào đó, các nghiên cứu hiện nay chủ yếu hướng vào GV, xoay quanh vấn đề làm sao để cải thiện việc hướng dẫn, nâng cao hiệu quả giảng dạy thông qua các cách thức khác nhau. Vì thế, trong thời gian tới giáo viên hướng dẫn có thể định hướng cho SV thực hiện các nghiên cứu hướng vào HS. Điều này có tầm quan trọng không kém các nghiên cứu hướng tới cải thiện việc dạy của GV, nhất là trong xu hướng dạy học lấy HS làm trung tâm và đổi mới dạy học theo tiếp cận năng lực hiện nay. Rõ ràng, việc lựa chọn vấn đề nghiên cứu phụ thuộc nhiều yếu tố nhưng đề SV có thể phát triển các nghiên cứu nhiều tiềm năng nói trên thì việc định hướng trong quá trình đào tạo và của giáo viên hướng dẫn có một vai trò quan trọng.

3. Nghiên cứu này cũng đi đến khuyến nghị rằng, các khóa luận tốt nghiệp trong tương lai cần phải cân

nhắc lựa chọn những vấn đề phù hợp hơn với điều kiện và khả năng nghiên cứu của SV để đảm bảo giải quyết cặn kẽ các vấn đề đặt ra với các phương pháp được sử dụng một cách phù hợp và hiệu quả nhất. Khóa luận tốt nghiệp hoàn toàn có thể phát triển nghiên cứu mô tả thực trạng, nghiên cứu vận dụng trong các trường hợp đơn giản, cụ thể ở môi trường lớp học nhưng đảm bảo hiệu quả, thay vì các nghiên cứu theo kiểu giải quyết ôm đồm nhiều vấn đề, “phát hiện lại” những vấn đề đã được đề cập trong các nghiên cứu khác, được thực nghiệm không rõ ràng và thiếu sự tin cậy. Cùng với đó, việc thay đổi các yếu tố liên quan khác như nâng cao năng lực nghiên cứu của SV, đổi mới cách thức đánh giá cũng sẽ góp phần nâng cao chất lượng của các nghiên cứu.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018). Chương trình Giáo dục phổ thông môn Địa lí, (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ GD&ĐT).
- Đặng, V. Đ., & Nguyễn, T. H. (2003). *Phương pháp dạy học Địa lí theo hướng tích cực*. Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- Meier, B., & Nguyễn, V. C. (2014). *Lí luận dạy học hiện đại cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy học*. Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- Schmeineck, D., & Lidstone, J. (2014). Current trends and issues in geographical education. In J. Lidstone & D. Schmeineck (Eds.), *Standards and research in geographical education: Current trends and international issues* (pp. 5–16). Mensch und Buch Verlag. <http://www.menschundbuch.de/>

STUDY ON GEOGRAPHY EDUCATION IN BACHELOR'S THESES AT THE UNIVERSITY OF DANANG - UNIVERSITY OF SCIENCE AND EDUCATION

Abstract: The purpose of this research is to describe and analyze the general picture of the research of Geography education in the dissertations of students in the University of Danang - University of Science and Education. The data of this study includes 91 thesis of Geographical Teaching, which students of the Faculty of Geography conducted from 2005 to 2020. The results of this study emphasize the diversity of research topics as well as the increasing attention to the research results related to teaching and learning strategies, while there are few topics connected to the application of information technology in teaching. This study also shows that most of the geography education studies have been done at the high schools and mainly used combination research methods. Based on these analyzes and discussions, this study has made recommendations for policy issues and research practices in this field in the next time.

Key words: student; Geographical education; bachelor's thesis; Geographical Teaching; Geography.